

Mithad Kozličić – Ante Bralić, *Stanovništvo Kraljevine Dalmacije prema službenim izračunima i popisima 1828.-1857. godine*, Sveučilište u Zadru, Zadar 2012., 459 str.

Knjiga koja se ovdje prikazuje opsežno je djelo (više od 450 stranica) povjesničara Mithada Kozličića i Ante Bralića (Odjel za povijest Sveučilišta u Zadru), u kojemu se na jednome mjestu znanstvenoj javnosti i širem čitateljstvu prezentiraju i raščlanjuju službeni statistički izračuni i popisi stanovništva Dalmacije od 1828. do 1857. godine. Pri oblikovanju knjige autori su se poslužili raznovrsnim gradivom (popisi, izračuni, publikacije). To su, navedimo samo najvažnije, *Almanacco della Dalmazia* (1830.-1838.), *Schematismo dell'imp. regio governo della Dalmazia* (1839.-1843.), *Manuale provinciale della Dalmazia* (1844.-1848.), knjige Francesca Carrare (*La Dalmazia descritta*, Zara 1846.; hrvatski prijevod iz 2006.), Valentina Laga (*Memorie sulla Dalmazia*, sv. 1, Venezia 1869.) i dr. Izračune objavljene u navedenim publikacijama autori su nastojali analitički popratiti usporedbom sa statističkim izračunima za druge hrvatske regije te su stoga u ovoj knjizi višestruko korištena neka od kapitalnih djela hrvatske povijesne demografije (djela Jakova Gele, Vladimira Stipetića, Nenada Vekarića, Alice Wertheimer-Baletić, Stjepana Krivošića, Božene Vranješ-Šoljan i drugih autora).

Prva cjelina knjige, *Kraljevina Dalmacija i njezino stanovništvo od 1828. do 1857. godine* (5-46), uvodni je osvrt i raščlamba općih prilika u Dalmaciji u prvoj polovici i sredinom 19. stoljeća. Sustavno i pregledno iznose se opći povijesni podaci (smjene mletačke, prve i druge austrijske uprave te doba francuske vlasti u Dalmaciji) s naglaskom na reformne zahvate koje su u pojedinim intervalima poduzimale francuske i austrijske vlasti. Slijedi podrobna raščlamba teritorijalno-administrativnog ustroja Kraljevine Dalmacije (podjela na četiri okruga te na njima pripadajuće kotare i općine), nakon čega autori prelaze na središnju istraživačku temu ovog djela: izračune i popise stanovništva Kraljevine Dalmacije u prvoj polovici 19. stoljeća. Uz prezentiranje nekoliko ranih popisa s početka 19. stoljeća, fokus istraživanja ovdje je poglavito usmjeren na izračune i popise načinjene od 1828. do 1857. godine. Sustavno i utemeljeno na egzaktnim bročanim pokazateljima, autori na ovome mjestu utvrđuju ključne odrednice iz onodobne demografske povijesti Dalmacije (predtranzicijska faza, problem društva usporeno ili zaustavljenog razvoja, raščlamba parametara nataliteta i mortaliteta, stope prirodnog prirasta, vjerska, dobna i spolna struktura i drugo), pri čemu se primjeri nekih gradskih središta izdvajaju dodatnom obradom i analizom (Dubrovnik, Split, Zadar). Tekstualni dio ove cjeline pisan je jasnim, čitkim i preglednim stilom, a brojne popratne tablice i grafički prikazi zorno ilustriraju konkretne bročane pokazatelje. Nadalje, raščlamba temeljnih pokazatelja demografske strukture Dalmacije u prvoj polovici i sredinom 19. stoljeća načinjena je uz usporedno promišljanje istovrsnih pokazatelja za sjevernu (Bansku) Hrvatsku. Time je, uz korištenje komparativne znanstvene literature, demografska povijest Dalmacije stavljena u širi istraživački kontekst, neophodan i potrebit za sveukupno razumijevanje i raščlambu zadanih problematskih pitanja.

Pretežit dio knjige čine (kao njezina druga cjelina) *Tabelarni pregledi podataka o stanovništvu Kraljevine Dalmacije u službenim izračunima i popisima 1828.-1857. godine* (47-332). Ovdje je potrebno napomenuti da su korišteni izračuni i popisi rađeni prema različitim metodologijama, ali ih se za ovu prigodu nastojalo prirediti što je više moguće jedinstveno i s ciljem međusobne komparacije. Izračuni se objavljuju kronološki, a temeljna obilježja svakog izračunsko-popisanog materijala istaknuta su zasebno u uvodnim napomenama. Uz izračunske podatke povremeno se donose i najnužniji grafički prikazi koji čitatelju u velikoj mjeri olakšavaju (vizualizacijom) praćenje određenih demografskih tendencija.

Popisi koji se ovdje, sakupljeni na jednome mjestu, u cijelosti prezentiraju, iznimno su vrijedna, zapravo nezaobilazna, građa za demografsku povijest Dalmacije u prvoj polovici i sredinom 19. stoljeća. Prema onodobnim načelima popisivanja, stanovništvo je podijeljeno prema vjerskoj pripadnosti (u nekim popisima takav podatak nije iskazan), a za proučava-

telje mikroregionalne povijesti ovdje će od posebne važnosti biti podaci iskazani za svako pojedino naselje, odnosno općinu (primjerice popisi iz 1830., 1844., 1845. i nekih drugih promatranih godina). Uz objavljivanje konkretnih brojčanih podataka o stanovništvu za svaku godinu unutar promatranog razdoblja, autori ovdje donose (usporednom analizom različitih popisnih godina) i podatke o povećanju odnosno smanjivanju stanovništva unutar dva vremenska izračuna, o živo- i mrtvorodenima, o navršenoj životnoj dobi u trenutku smrti (prosječni životni vijek stanovništva) i drugo. Za navedene izračune korišteni su, osim državnih statističkih almanaha, i podaci iz spomenute Cararrine knjige *La Dalmazia descritta*. Prezentiranje i raščlamba statističkih izračuna na jednome mjestu pruža nam i uvid u razvoj onodobne statističke službe. Od prvih popisa načinjenih početkom 19. stoljeća pa do popisa iz 1857. godine, razvidne su razlike u količini i uporabnoj vrijednosti sabranih podataka. Stoga statistički podaci s kraja pedesetih godina 19. stoljeća pružaju, razvidno je kroz niz dodatnih tabelarnih pregleda koje autori ovdje podastiru, raznovrsnije i kvalitetnije istraživanje demografskih problematskih pitanja.

U trećoj se cjelini prezentira *Geografsko nazivlje u izračunima i popisima stanovništva Kraljevine Dalmacije 1828.-1857. godine* (333-440). Autori su geografsko nazivlje ubicirali uz pomoć dodatnih publikacija te specijalističkih topografskih zemljovida. Prezentacija geografskog nazivlja provedena je s obzirom na način njihove ubilježbe u citiranim vrelima, a njihova stručna sistematizacija na jednome mjestu također je važan prinos poznavanju povijesne geografije Dalmacije.

U završnom dijelu knjige sadržan je pregled uporabljenih izvora i literature (441-446), sažetak na hrvatskome jeziku (447-450) i kazalo (451-457).

Prikazano djelo po prvi puta na jednome mjestu objedinjuje statističke izračune stanovništva Kraljevine Dalmacije od 1828. do 1857. godine. Prezentacija navedenih statističkih izračuna, popraćena ispravicima i dopunama, kao i odgovarajućim tekstualnim te grafičko-tabelarnim priložima, omogućuje znanstvenoj javnosti, ali i širemu čitateljstvu, izravan uvid i snalaženje u obilju gradiva bez kojega bi bilo nemoguće promišljati povijest stanovništva Dalmacije u prvoj polovici i sredinom 19. stoljeća. Stanovništvo pojedinih dalmatinskih okruga, kotareva i općina odnosno pojedinačnih naselja, zatim vjerska, dobna i spolna struktura kao i cijeli niz drugih konkretnih podataka i statističkih procjena odnosno izračuna, najveća su vrijednost ovoga djela koje će – nedvojbeno je – postati prijeko potrebnom znanstvenom literaturom za sve proučavatelje povijesti Dalmacije u predtranzicijsko doba.

Lovorka Čoralić

Milivoj Zenić, *Stari Šibenik. Kalama, skalama i butama*, ur. Bože Čović i Grozdana Cvitan, Biblioteka Stari hrvatski gradovi, AGM, Zagreb 2010., 362 str.

U nakladi izdavačke kuće AGM, koja je pokrenula biblioteku *Stari hrvatski gradovi*, 2010. godine objelodanjena je knjiga Milivoja Zenića, *Stari Šibenik. Kalama, skalama i butama*, koju su uredili Bože Čović i Grozdana Cvitan. Na samom početku knjige nalazimo *Uvod* (13-22) koji je napisao sam autor, a isti je korištenu literaturu naveo u opsežnom prilogu *Literatura* (355-357). Samo izdanje je također opremljeno vrlo opsežnim kazalom imena (359-362). Nadalje, spomenuta je edicija luksuzno opremljena sa čak 51 faksimilom raznih crteža i bakroreza, te čak 283 fotografije, prije svega šibenskih fortifikacija, crkvi, kipova, kuća itd.

Milivoj Zenić je knjigu podijelio u pet velikih poglavlja, od kojih je svako posvećeno jednom gradskom predjelu, pri čemu je autor virtualnom šetnjom ulicama svakog predjela analizirao mikrohistoriju promatranog prostora, s posebnim osvrtom na infrastrukturu grada, ali i zanimljive povijesne događaje i osobe.